

4. *Майстер Д.* Истинны профессионализм / Пер. с англ. — М.: Альпина Бизнес Бук, 2004. — 228 с.
5. *Майстер Д.* Управление фирмой, оказывающей профессиональные услуги / Пер. с англ. — М.: Альпина Бизнес Бук, 2003. — 414 с.
6. *Майстер Д., Грин Ч., Галфорд Р.* Советник, которому доверяют / Пер. с англ. — М.: Альпина Бизнес Бук, 2004. — 264 с.
7. *Почепцов Г. Г.* Информация и дезинформация. — К.: Ника-Центр, Сльга, 2001. — 256 с.

Статтю подано в редакцію 06.03.09 р.

УДК 65.014.1:016.1

В. А. Власенко, аспірант,
Полтавський університет споживчої кооперації України

УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ СПОЖИВЧОЇ КООПЕРАЦІЇ УКРАЇНИ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ РИНКОВИХ ВІДНОСИН

Дослідження присвячено розгляду споживчої кооперації України як цілісної соціально-економічної системи. Автором було розглянуто перспективні напрями розвитку даної системи в умовах ринкової економіки.

This research is aimed to consider the Consumer Cooperation in Ukraine as social and economic system. The author has analyzed the new line of this system development under the condition of the market economy.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: розвиток, процес управління, механізм управління розвитком, соціально-економічна система, система споживчої кооперації, підсистеми організації.

Структурні перетворення економіки в умовах переходу до системи ринкових відносин висувають на перший план перспективи розвитку нових і удосконалення існуючих галузей народного господарства. Одним із найбільш актуальних питань на сьогодні

нішній день є дослідження системи споживчої кооперації України зі всіма її структурними ланками, галузями, виробничими комплексами, організаціями, підприємствами, об'єднаннями та функціональними підрозділами.

Споживча кооперація, виступаючи одним із найкрупніших міжгалузевих комплексів нашої країни, може слугувати наглядною моделлю протікання важливих народногосподарських процесів.

Цілісність господарського комплексу споживчої кооперації обумовлена націленістю основних її галузей на єдиний результат — задоволення потреб сільських жителів у товарах і послугах, однотипністю господарських зв'язків та економічних відносин. Споживча кооперація функціонує і розвивається як соціально-економічна система, а тому із усіх складових кооперативного сектору економіки вона є найбільш структурованою і організаційно оформленою.

Питання розвитку системи споживчої кооперації України досліджували провідні вчені: М. І. Туган-Барановський, А. В. Чаянов, А. М. Фрідман, В. В. Апопій, С. Г. Бабенко, С. Д. Гелей, А. Р. Бернвальд, В. І. Блістер, В. С. Марцин, В. Т. Смірнов, В. Т. Жигалов, Я. А. Гончарук, І. А. Маркіна, М. П. Овчарук, Н. М. Ушакова та ін. У своїх працях дослідники визначили сутність, особливості, стадії розвитку споживчої кооперації на сучасному етапі, зупинилися на аналізі факторів, що впливають на процес функціонування організацій і підприємств системи в умовах мінливого конкурентного середовища.

Роботи багатьох учених [1—4, 6, 7] свідчать про невирішеність і практичну значущість подальшого розкриття питань формування ефективного механізму управління розвитком системи споживчої кооперації України, виділення основних факторів, що не дозволяють цій системі успішно реалізовувати свою місію.

Основна мета дослідження — визначити основні тенденції та перспективні напрями розвитку підприємств і організацій системи споживчої кооперації України в найближчій перспективі.

Для досягнення поставленої мети дослідження автором було розглянуто споживчу кооперацію України як цілісну соціально-економічну систему, проаналізовано напрями розвитку даної системи в умовах ринкової економіки, розглянуто основні тенденції розвитку системи кооперативного господарювання, рекомендовано організаційні та економічні напрями удосконалення механізму управління розвитком споживчої кооперації України.

З точки зору теорії і практики сучасного менеджменту, система споживчої кооперації — це комплекс підсистем (керуючої і керованої, суб'єкту і об'єктів управління), елементів управління та їх відносин, закономірно пов'язаних в єдине ціле, яке має якості, відсутні у його частин. Вона характеризується наступними ознаками [3, с. 4; 4, с. 18—19]:

- являє собою цілісний комплекс взаємопов'язаних елементів;
- є підсистемою більш складної системи управління єдиним народногосподарським комплексом, сприяючи виконанню функції встановлення планомірного зв'язку споживачів із виробництвом із урахуванням кон'юнктури ринку і пошуку додаткових товарних ресурсів шляхом виробництва товарів народного споживання, заготівель і переробки сільськогосподарської сировини;
- знаходиться в єдності з навколишнім середовищем і в той же час відносно самостійна по відношенню до нього, так що вони впливають один на одне;
- має внутрішні (між частинами системи) і зовнішні (між системою і навколишнім середовищем) зв'язки;
- має ієрархічну структуру, що визначається складом елементів, підсистем та їх зв'язків і складається з ряду елементів управління;
- характеризується певними стійкими зв'язками;
- їй притаманні зміни, тобто розвиток і вдосконалення.

На сьогодні споживча кооперація України має багатогалузеву структуру. До основних галузей і видів її діяльності відносяться торгівля і громадське харчування (ресторанне господарство), заготівлі сільськогосподарської продукції і сировини, промисловість, підсобне сільське господарство, будівництво, транспорт, житлово-комунальне господарство. Крім того, вона має організації охорони здоров'я (поліклініки, аптечні заклади, санаторії, будинки відпочинку), професійно-технічні технікуми і коледжі, вищі навчальні заклади. Загальна кількість кооперативних магазинів, торговельних баз, підприємств громадського харчування, комплексних заготівельно-переробних підприємств, виробничих об'єктів, підсобних господарств, будівельних і транспортних організацій, підприємств житлово-комунального господарства, закладів охорони здоров'я, навчальних закладів, наукових організацій складає близько 62 тисяч об'єктів [5, с. 34—35].

У загальному вигляді структура системи управління споживчою кооперацією України показана на рис. 1 [6, с. 178].

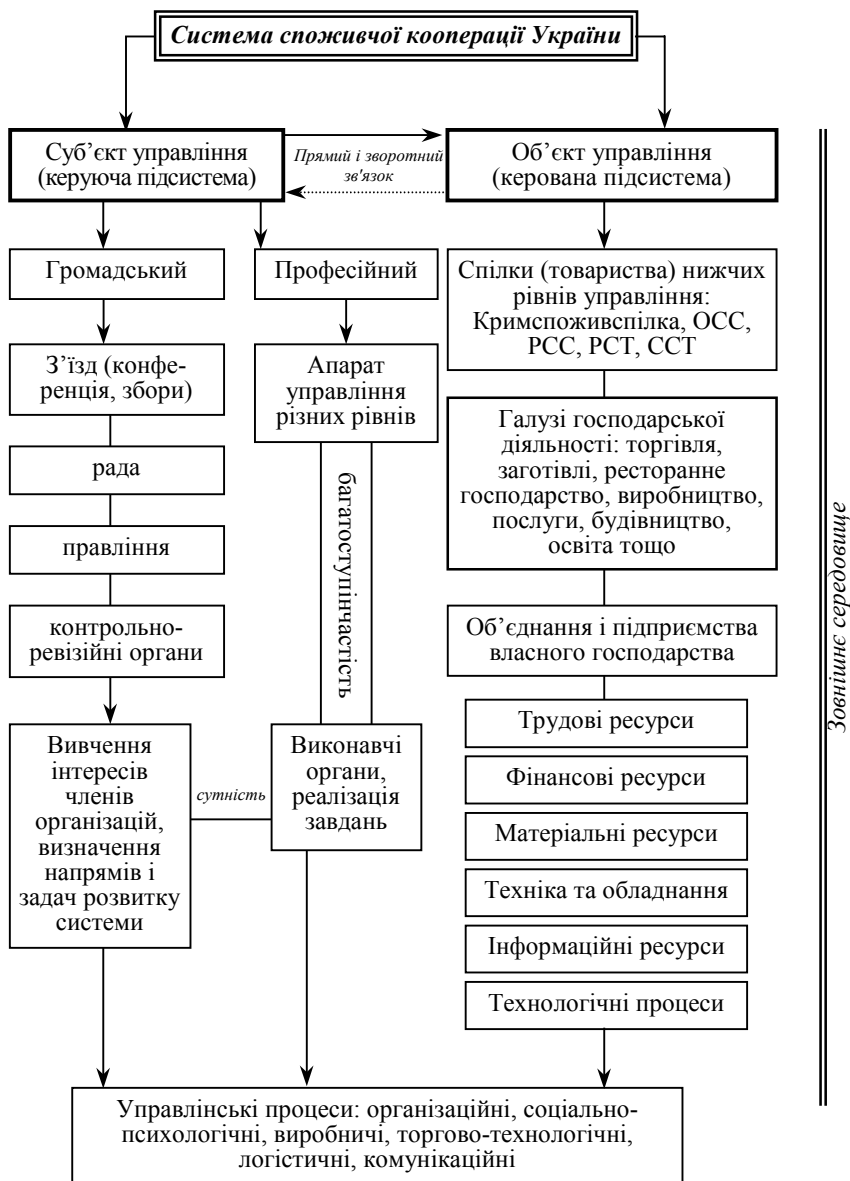

Рис. 1. Загальна структура системи управління споживчою кооперацією України (діюча на 01.01.2008 року)

Доцільно відзначити, що споживча кооперація України є відкритою, складною, соціально-економічною, самостійною, спеціалізованою, комплексною, дискретною, імовірнісною, фізичною, цілісною системою, характеризується динамічністю, цілісністю, цільовою спрямованістю, самоуправлінням та постійним розвитком. У ній виділяються підсистеми — суб'єкти та об'єкти управління. Суб'єкт управління (керуюча підсистема) здійснює керівництво розвитком системи за допомогою різних методів впливу на об'єкт управління (керовану підсистему). Під час цього керівництва між двома підсистемами проходить безперервний процес обміну інформацією, що характеризує цілі, умови та порядок розвитку системи споживчої кооперації. В свою чергу, і суб'єкти і об'єкти управління в споживчій кооперації багатоступеневі та комбіновані.

Споживча кооперація посідає важливе місце в реалізації соціальної політики, економічної стабілізації, розвитку демократичних основ суспільства. В умовах нової суспільно-економічної системи національній споживчій кооперації належатиме надзвичайно важлива роль. Це пояснюється тим, що нині споживча кооперація виступає як чітко сформована, соціально орієнтована система, основою функціонування якої є соціальна діяльність у сфері соціального обслуговування найменш забезпечених верств суспільства і жителів віддалених сільських населених пунктів, її економічна діяльність є перш за все соціально спрямованою на задоволення потреб споживачів і пайовиків, їх соціальному захисті, наданню соціальних гарантій працівникам системи і реалізацію соціальної відповідальності за результати своєї господарської діяльності перед українським суспільством [7, с. 228—229].

На шляху свого становлення і розвитку споживча кооперації переживала періоди підйому, становлення і розквіту. Разом з тим, існували певні проміжки часу, протягом яких система зазнавала значних потрясінь, перебувала у досить складному господарсько-фінансовому стані, закритті окремих об'єктів господарювання. На сьогодні кооперативна система подолати кризовий стан і починаючи з 2002 року вийшла на шлях економічного зростання. Підвищилася прибутковість діяльності основних її галузей, зросли обсяги господарської діяльності, були переглянуті та оптимізовані витрати виробництва і обігу, зріс фаховий рівень працівників, відновлюється робота багатьох підприємств і організацій системи відповідно до вимог функціонування в ринковій економіці.

Ми вважаємо, що головними пріоритетними *тенденціями розвитку* системи споживчої кооперації України повинні бути:

- подальше структурне перетворення і перебудова організаційної структури підприємств і організацій споживчої кооперації, перегляд функціональних обов'язків керівників і спеціалістів, удосконалення посадових інструкцій і положень про структурні підрозділи, покращення регулювання внутрішніх процесів;

- подальший розподіл і закріплення власності, упорядкування відносин власності між зацікавленими суб'єктами, інтеграція кооперативних структур з підприємствами інших форм власності;

- підвищення ролі пайовиків як активних власників майна системи, її фінансово-економічне оздоровлення, покращення умов праці і матеріальних стимулів для працівників усіх підсистем;

- ринкова орієнтація всіх галузей діяльності споживчої кооперації із застосуванням сучасного адаптивного механізму господарювання.

Споживча кооперація України потребує реформування діючого механізму управління розвитком основних галузей, а також своїх підприємств і організацій. Такі дії повинні бути спрямованими, з одного боку, на збереження цілісності кооперативної системи, дотримання у діяльності суб'єктів господарювання основних принципів кооперативного руху, а з іншого — на застосування сучасних економічних методів господарювання, створення на базі кількох близько розташованих сіл широко спеціалізованих об'єктів з торгівлі, заготівлі сільськогосподарської продукції і сировини, ресторанного господарства, виробництва і сфери послуг, відкриття сучасних магазинів типу супермаркет (де будуть продаватися продовольчі товари, товари народного споживання і промислова продукція), відновлення роботи підприємств, що були повернені з оренди тощо.

Для цього, на наш погляд, керівництву організацій і підприємств системи слід провести модернізацію діючого механізму управління їх розвитком, впровадивши відповідні організаційні та економічні заходи. Ми рекомендуємо впровадити у практичній діяльності системи споживчої кооперації України низку організаційних і економічних напрямів (рис. 2), включених у загальний механізм управління розвитком кооперативної системи в період формування ринкових відносин.

Рис. 2. Рекомендована система організаційних та економічних заходів щодо вдосконалення механізму управління розвитком споживчої кооперації України

На сучасному етапі ринкових трансформацій економіки України *основні напрями розвитку* системи споживчої кооперації, на наш погляд, доцільно узагальнити на рис. 3.

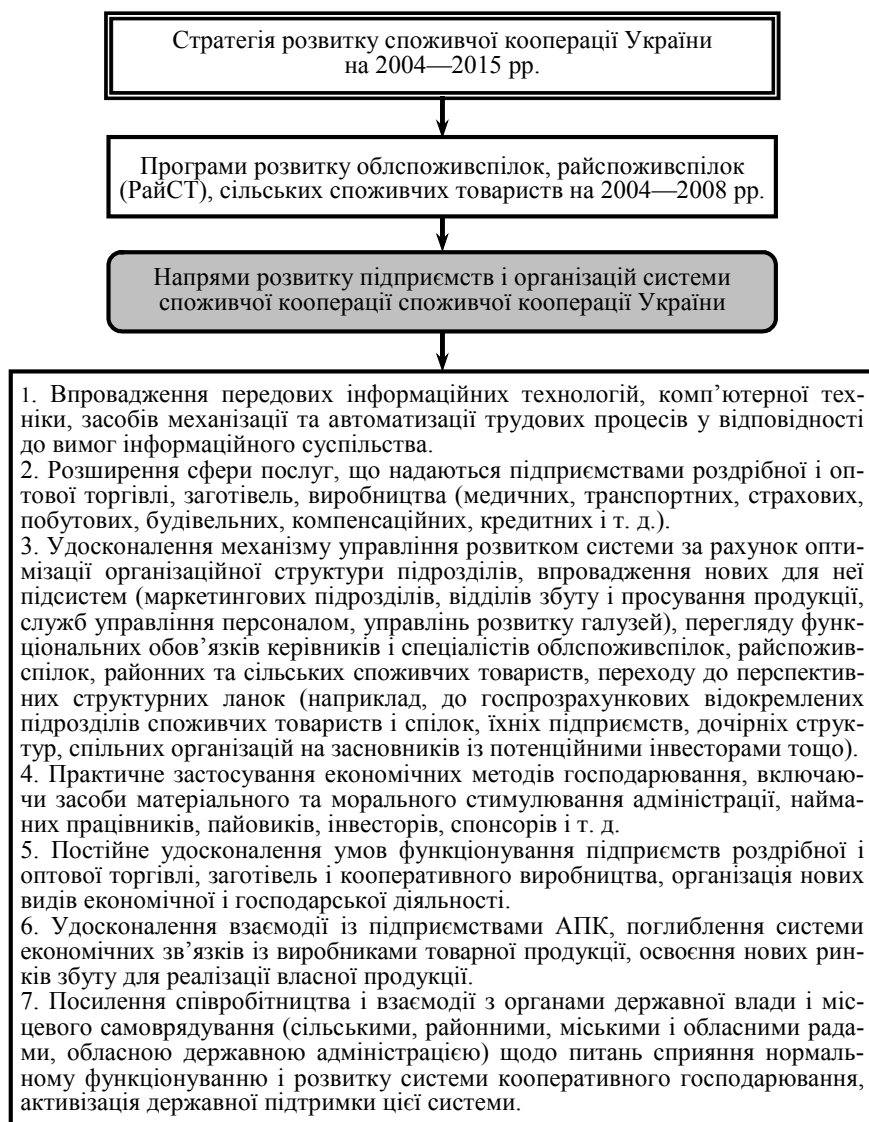

Рис. 3. Перспективні напрями розвитку підприємств і організацій системи споживчої кооперації України

Ми бачимо, що перспективні напрями розвитку кооперативних організацій і підприємств в цілому відповідають програмам розвитку обласних спілок споживчих товариств та Стратегії розвитку споживчої кооперації України на 2004—2015 роки [8].

Таким чином, споживча кооперація України є цілісною системою, має всі перспективи для свого подальшого розвитку шляхом мінімізації впливу деструктивних факторів і загроз зовнішнього середовища, а також реалізації потенціалу внутрішніх складових у майбутньому. Надзвичайно актуальними напрямками подальших наукових досліджень залишаються питання формування цілісного організаційно-економічного механізму управління розвитком системи споживчої кооперації, впровадження програм стимулювання членів споживчих товариств і спілок (пайовиків) і залучення капіталовкладень від потенційних інвесторів.

Література

1. *Бабенко С. Г., Гелей С. Д.* Українська кооперативна ідея в загальноєвропейському контексті. — К.: Вісті ЦССТУ, 2003. — 160 с.
2. *Крашенинников А. И.* Кооперация в современных условиях. — М.: Экономика, 1987. — 143 с.
3. *Маркіна І. А.* Необхідність та шляхи перебудови системи управління споживчої кооперації України. Текст лекції з курсу «Менеджмент підприємства» для студентів вищих кооперативних навчальних закладів. — Полтава: РВВ ПКІ, 2000. — 15 с.
4. Управление кооперативным хозяйством: Учебник для высших кооперативных учебных заведений / А. К. Семенов, В. И. Блистер, В. Т. Жигалов и др.; Руководители авторского коллектива А. К. Семенов, В. И. Блистер. — М.: Экономика, 1990. — 319 с.
5. Матеріали XIX з'їзду споживчої кооперації України. — К.: Вісті Центральної спілки споживчих товариств України, 2004. — 191 с.
6. *Маркіна І. А.* Менеджмент підприємства. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. — К.: НМЦ «Укоопосвіта», 2000. — 268 с.
7. *Бабенко С. Г.* Трансформація кооперативних систем у перехідній економіці: Монографія. — К.: Наукова думка, 2003. — 332 с.
8. Стратегія розвитку споживчої кооперації України (2004—2015 pp.): Керівник авторського колективу С.Г. Бабенко. — К.: Укоопспілка, 2004. — 62 с.